

za proizvodnjo je potreben določen čas, zato pravimo, da družba kot celota rešuje ekonomski problem le v daljšem časovnem obdobju ali dolgoročno – dinamično reševanje ekonomskega problema.

Proizvodni dejavniki (produkcijski faktorji) – so vse tiste stvari, katerih storitve so potrebne za proizvodnjo materialnih dobrin oz. tiste stvari, ki pozitivno prispevajo h končnemu proizvodu. Razvrščamo jih po dveh merilih:

- glede na vlogo v produkcijskem procesu: delo, delovna sredstva, predmeti dela
- glede na dohodke, ki jih njihovi lastniki prejemajo v razdelitvi: delo (plača), kapital (dobiček ali obrest), zemlja (renta)

Med proizvodne dejavnike pogosto uvrščamo tudi podjetništvo, človeški kapital in informacije.

Omejenost produkcijskih faktorjev poraja naslednja vprašanja:

1. kaj in koliko proizvajati
2. kako proizvajati (kakšne kombinacije proizvodnih dejavnikov izbrati)
3. za koga proizvajati (vprašanje razdelitve)

Poznamo dve obliki družbene produkcije glede na namen produkcije:

- naturalna proizvodnja (proizvodnja proizvodov, ki jih člani proizvajajo za lastne potrebe)
- blagovna produkcija (proizvodnja proizvodov za prodajo oz. menjavo z drugimi proizvodi na trgu) takšne proizvode imenujemo blago.

Uporabna vrednost blaga so vse tiste koristne lastnosti, ki zadovoljijo človekovo potrebo. Menjalna vrednost blaga pa je količina drugega blaga, ki ga dobimo v menjavi za enoto blaga.

Gospodarski proces je razdeljen na tri stopnje: produkcija, razdelitev, potrošnja.

Trg – stik med kupci in prodajalci (ponudniki), v katerem se odloča o kupljeni oz. prodani količini blaga neke panoge in o njegovi ceni. Poznamo cenovno konkurenco in necenovno konkurenco (reklama, servisiranje, montaža, svetovanje...) Stopnja konkurence je na različnih trgih različna, ta določa tudi obliko trga oz. tržno strukturo. Dejavniki, ki določajo tržno strukturo: število kupcev in prodajalcev (monopol, oligopol), stopnja diferenciacije proizvodov, stopnja mobilnosti proizvodnih dejavnikov.

Stopnja diferenciacije proizvodov – določa v kakšni meri kupci ločijo med proizvodi. Če so proizvodi popolnoma enaki pri vseh proizvajalci in zato kupci ne ločijo med njimi – homogeni oz. popolni substituti. Pogosteje jih kupci ločijo glede na blagovno znamko (detergenti, kozmetični izdelki, gospodinjski aparati...)

Od stopnje mobilnosti proizvodov je odvisno ali je mogoče preseliti proizvodne dejavnike iz panog, kjer se cena znižuje in imajo proizvajalci izgube, v panoge, kjer cena narašča in omogoča vsaj začasno visoke dobičke. Ovire pri tem so lahko naravne (tehnologija, velik kapital) ali umetne (državni predpisi, licence patenti).

Popolna konkurenca – v njej tržne zakonitosti delujejo neovirano, produkti so homogeni (kupci bodo izbirali blago glede na najnižjo ceno), veliko število kupcev in prodajalcev – čista konkurenca, popolna mobilnost proizvodnih dejavnikov – prosta konkurenca.

Povpraševanje – vse sile, ki na trgu delujejo preko kupcev.

Faktorji, ki vplivajo na povpraševanje:

1. cena blaga, ki ga kupujemo

2. cene ostalih dobrin in storitev, ki so komplementarne dobrine ali substituti
3. dohodek potrošnika
4. preference (okus, potrebe, želje)

Komplementarne dobrine – tiste, ki se pri zadovoljevanju potreb dopolnjujejo in jih zato trošimo skupaj (kava+sladkor).

Ceteris paribus – vsi ostali faktorji nespremenjeni.

KRIVULJA POVPRASEVANJA - teorija

Zakon povpraševanja pravi, da se cena in količina blaga spreminjata v obratni smeri pri predpostavki ceteris paribus. Pri znižanju cene se obseg povpraševanja poveča zaradi prisotnosti dveh učinkov: učinek realnega dohodka in učinek substitucije.

Povpraševanje se poveča če se: poveča potrošnikov dohodek, povečajo preference po tej dobrini, poveča cena substituta, zniža cena komplementarne dobrine.

Obseg povpraševanja se spremeni, če se spremeni cena te dobrine, vsi ostali faktorji povpraševanja pa se ne spremenijo.

Nekaterih dobrin kupujemo manj pri večjem dohodku npr. margarine, kruha, ker jih nadomeščamo s kakovostnejšimi dobrinami maslo, delikatese – INFERIORNE dobrine. Povpraševanje po tej dobrini se poveča zaradi večjih preferenc.

Elastičnost povpraševanja – mera, s katero izmerimo, za koliko se obseg povpraševanja spremeni, če se spremenijo tržni pogoji.

- cenovna elastičnost povpraševanja (sprememba cene določene dobrine)
- dohodkovna elastičnost povpraševanja (sprememba dohodka potrošnika)
- križna elastičnost povpraševanja (sprememba cene drugega blaga)

Dejavniki, ki vplivajo na ponudbo: stroški produkcije, cena blaga, obstoječe zaloge blaga, tehnologija v produkciji, cene produkcijskih faktorjev, pričakovana cena blaga v prihodnosti, naravni pogoji, cene drugih vrst blaga...

Tržno ravnovesje – takšno stanje na trgu, ko je obseg ponudbe enak obsegu povpraševanja pri določenem nivoju tržne cene.

Minimalna cena – cena, ki jo predpiše država i je višja od ravnotežne tržne cene. Zaščita standarda proizvajalcev, posledica minimalne cene je presežna ponudba na trgu. Država mora minimalno ceno zaščititi tako, da sam odkupi tržne presežke (zadrži jih kot državne rezerve ali pa jih skuša izvoziti)

Maksimalna cena – nižja od tržne cene, zaščita potrošnika. V tem primeru pride do presežnega povpraševanja. Črni trg, siva ekonomija.

Stroški

Stroški v kratkem obdobju – kratkoročni stroški

TC – celotni stroški, FC – fiksni stroški (plače varnostnikov, vratarjev, najemnina za zgradbe, stroški zavarovanja, plačilo obračunske moči za električno energijo in vodo)
VC – variabilni stroški (plače zaposlenih, materialni stroški, obresti za kratkoročne kredite)

FC – stroški porabe fiksnih produkcijskih faktorjev in niso odvisni od obsega produkcije, v podjetju nastajajo vedno v enaki višini, tudi kadar ustavimo proizvodnjo.

VC – stroški, ki nastajajo s porabo variabilnih produkcijskih faktorjev in se spreminjajo z obsegom proizvodnje.

- povprečni variabilni stroški (najprej padajo, ker na začetku variabilni stroški naraščajo po padajoči stopnji, nato pa naraščajo, saj začnejo VC po določenem obsegu produkcije naraščati čedalje hitreje – krivulja U
- povprečni celotni stroški (AC) = AVC + AFC, pri majhnem obsegu produkcije oboji padajo, zato pada tudi krivulja povprečnih stroškov, po določenem obsegu produkcije pa prevladajo AVC.

Mejni stroški (MC) – prirastek celotnih stroškov, ki nastane zaradi proizvodnje dodatne enote proizvoda.

Stroški v dolgem obdobju – dolgoročni stroški

- vsi stroški so variabilni

krivulja dolgoročnih povprečnih stroškov LAC – ovojnica krivulj kratkoročnih povpr. str. in povezuje točke, ki predstavljajo minimalne dolgoročne povpr. str. za vsak obseg produkcije.

Monopol

- je tržna struktura, v kateri en sam proizvajalec prodaja proizvode številnim kupcem, 100% tržni delež, njegov proizvod nima bližnjega substituta, monopolist ima pomemben vpliv na ceno proizvoda.

Glavni vzroki za nastanek monopola:

1. prihranki obsega – kadar dolgoročni povprečni stroški padajo na celotnem pasu proizvodnje, ki je potreben za zadovoljitev tržnega povpraševanja, bo celotno zahtevano tržno količino proizvodnje lahko proizvedlo najceneje, ob najnižjih stroških, eno samo podjetje. Tisto podjetje, ki bo prvo razširilo proizvodnjo do obsega Q_M in doseglo najnižje stroške za to količino proizvodnje, bo izrinilo iz trga vse manjše proizvajalce, ki imajo višje stroške.
2. izključni nadzor podjetja nad uporabo ključnih produkcijskih faktorjev – če ima eno podjetje v lasti ali pod svojim nadzorom pomembne produkcijske faktorje (npr. redek naravni vir – prelepo plažo, redka znanja, strokovnjake), s tem je onemogočena uporaba tega prod. faktorja za proizvodnjo drugih podjetij. Takšen nadzor ni večer, zato je obstoj monopolna na tej podlagi začasen
3. patenti – patent daje njegovemu lastniku pravico do izključne uporabe inovacije v praksi za določeno obdobje, začasen monopol.
4. državne licence in dovoljenja za poslovanje v panogi – v nekaterih primerih država podeli pravico opravljanja dejavnosti samo enem podjetju (pošta, odvoz smeti v mestih), država predpiše tudi pogoje poslovanja, zahtevano dejavnost, cene – franšiza ali koncesija. Trajen monopol, saj gre večinoma za tehnološke razloge.

Neučinkovitost monopola

alokacijska neučinkovitost – monopolna cena je večja od mejnih stroškov, potrošniki so za dodatno enoto blaga pripravljeni plačati več kot znašajo njegovi oportunitetni stroški. Proizvodnja tega blaga je premajhna, v njegovo proizvodnjo bi bilo potrebno usmeriti več produkcijskih faktorjev in tako zadovoljiti družbene potrebe. Izgube zaradi neučinkovitosti monopola – mrtve izgube.

Naravni monopol – kadar povprečni dolgoročni stroški padajo na celotnem intervalu proizvodnje, ki je potreben za zadovoljitev tržnega povpraševanja. Tedaj podjetje izkorišča prihranke obsega.

Alternativne oblike regulacije – namesto cenove: državna lastnina, konkurenca med potencialnimi nosilci storitev naravnomonopolnih panog, konkurenca med naravnomonopolnimi panogami, kontestabilni trgi.

Oligopol – v oligopolu proizvaja majhno število velikih podjetij, ki prodajajo proizvode množici kupcev. Primer so avtomobilski proizvajalci.

Proizvodi oligopolistov so lahko homogeni (proizvodi proizvajalcev naftnih derivatov) ali pa diferencirani (avtomobili). Pri vstopu na trg in izstopu iz njega so praviloma prisotne ovire vstopa, zato ni proste mobilnosti produkcijskih faktorjev. Ovire vstopa so naravne (potreba po velikem kapitalu zaradi velike intenzivnosti proizvodnje) ali pa umetne (postavijo jih podjetja v panogi). Postavljanje ovir, preprečevanje vstopa konkurentom – strateško obnašanje oligopolistov.

Modeli oligopola: COURNOTOV, STRACKELBERGOV, BERTRANDOV

Teorija iger – matematična teorija, analizira strateško obnašanje oligopolistov v razmerah konfliktnosti interesov zaradi medsebojne konkurence

Kartel – v kartelu člani sklenejo pogodbo, da bodo sodelovali pri določitvi cene in obsega proizvodnje. Običajno kartelni dogovor ne združuje vseh proizvajalcev v panogi. Toda, če kartel vključuje dovolj proizvajalcev in je povpraševanje po proizvodu neelastično, pogosto postavi ceno, ki je precej višja od konkurenčne cene. Nekateri karteli obdržijo cene v daljšem obdobju, drugi pa hitro propadejo. Za uspeh kartela je potrebno:

1. v stabilnem kartelu se člani sporazumejo o cenah in obsegu proizvodnje in podpišejo ustreznemu sporazumu
2. obstajati mora možnost monopolne moči. Čeprav kartel reši problem notranje organizacije, sporazum ne pomeni dosti, če je povpraševanje elastično in kartel nima monopolne moči. Morebitna monopolna moč je najpomembnejši pogoj uspeha. Če so potencialni donosi takšne kooperacije med proizvajalci visoki, so podjetja zainteresirana, da rešijo probleme notranje organizacije.

Protimonopolna zakonodaja

- danes uzakonjena v vseh razvitih zahodnih državah
- prepoveduje izkoriščanje monopolne moči na tistih trgih, kjer so prisotni monopoli
- prvi tak zakon je bil sprejet leta 1889 v Kanadi
- SHERMANOV zakon je bil sprejet leta 1890, prepovedal je nastajanje monopolov in monopolno dogovarjanje med podjetji v panogi (osnova za vse ostale tovrstne zakone po svetu)
- Ameriška protimonopolna zakonodaja je ena izmed najbolj znanih tovrstnih zakonodaj, ki se tudi najdosledneje izvaja

Značilnosti protimonopolne zakonodaje v ZDA:

Protimonopolna politika posega v:

- tržno strukturo na tistih trgih, kjer prevladujejo podjetja z več kot 60% tržnim deležem in so prisotne visoke ovire vstopa ter nadpovprečni dobički
- horizontalna združevanja, pri katerih bi imelo združeno podjetje več kot 50% tržni delež ter v primerih, ko se z združitvijo podjetij poveča stopnja tržne koncentracije brez istočasnih prihrankov zaradi povečanega obsega poslovanja
- vertikalna združevanja, če ima združeno podjetje več kot 20% tržni delež na posameznih vertikalnih nivojih

- dogovore o cenah, tudi če podjetja nimajo pomembnega tržnega deleža in v primerih prostorske razdelitve trga

Slovenska protimonopolna zakonodaja

- ureja ZAKON O PREPOVEDI OMEJEVANJA KONKURENCE(1999)
- prepoveduje zlorabo monopolnega položaja na trgu ter tudi oligopolno sporazumevanje in dogovarjanje (kartelni sporazumi)
- URAD ZA VARSTVO KONKURENCE pristojna institucija za izvajanje zakona

Mere tržne koncentracije:

- tržni delež posameznega podjetja v panogi
- TD= celotni prihodek podjetja/ celotni prihodek panoge
- koncentracijski koeficient (kakšen delež ima nekaj največjih podjetij v panogi)
- HERFINDAHLLOV indeks
- LERNERJEV indeks = $(P-MC/P)$
- LORENZOVA krivulja in GINIJEV koeficient
- porazdelitev podjetij v velikostne razrede

Tržna družba

Tržno gospodarstvo – tržni mehanizem

Pravna država – zakoni

Civilna družba – nevladne organizacije, ki opozarjajo na probleme v družbi

Teoretični koncept preučevanja podjetništva

1. neoklasična ekonomska teorija – opredeljuje podjetništvo kot dejavnost podjetnikov, ki pri investiranju v širšem pomenu najbolje izkoriščajo obstoječe proizvodne dejavnike tako, maksimirajo svoj profit. Podjetnik=kapitalist
2. personalna psihološka šola – je rezultat velikega zanimanja ekonomskih zgodovinarjev poznega 19. stoletja in zgodnjega 20. stoletja za poslovneže in njihovo delovanje. Podjetništvo opredeljujejo kot dejavnost ljudi s posebnimi psihološkimi značilnostmi (ustvarjalnost, prilagodljivost, predvidljivost, nagnjenost k tveganju...) – to še ni potrdila nobena psihološka analiza
3. sociokulturni teoretski pristop – ne poizkuša oceniti delovanje posameznika, pač pa podobne funkcije velikega števila posameznikov. Podjetništvo je rezultat prepletanja socialnih, kulturnih, religijskih, ideoloških, družbenih odnosov in ustanov, v katerih lahko posamezniki izkoriščajo svoje ekonomske možnosti.

Podjetništvo v ekonomski teoriji

1. klasična ekonomska teorija – konec 18. stoletja, podjetniška funkcija in kapitalist nista opredeljena ločeno
2. neoklasična ekonomska teorija – podjetnik je ključni element proučevnja (vodi proces, vir ekonomske dejavnosti, specialna koordinacija, razsodnik)
3. obdobje moderne ekonomske teorije – temelji na razlagi tržnega sistema, podjetnik je v ozadju kot eden izmed produkcijskih inputov
4. sodobna teorija podjetništva – 1970, podjetnik in njegova vloga ponovno v ospredju

Funkcijske vloge podjetnika

- podjetnik kot koordinator (vloga podjetnika v produkciji, vloga podjetnika v razdelitvi)

- podjetnik kot razsodnik
- podjetnik kot inovator (možnost inoviranja – nepričakovanost, nepričakovan uspeh, neuspeh, nepričakovan zunanji dogodek, neskladnost – neskladna ekonomska dejstva, neskladnost med resničnostjo in domnevo, med domnevnimi in resničnimi vrednotami in pričakovanji, sprememba industrijske in tržne strukture, demografska sprememba)
- podjetnik kot nosilec tveganja (špekulator, oseba, ki sprejema odločitve, lastnik)

BDP

Cilji države: čim večja stopnja rasti BDP oziroma gospodarska rast, polna zaposlenost, stabilna raven cen oziroma nizka inflacija, uravnotežena plačilna bilanca

Gospodarska rast – omogoča večje zaposlitvene možnosti, če narašča število prebivalstva in hkrati preprečuje padeč življenjskega standarda. Tudi če prebivalstvo ne narašča je ob večji gospodarski rasti praviloma na voljo več proizvodov in storitev za porabo, kar povečuje vesplošno zadovoljstvo.

Stabilnost cen – potrebna za nemoten potek gospodarske dejavnosti, zmanjša se tveganost investicij in poveča gospodarska aktivnost.

Ekonomska politika – sistem ekonomskih ukrepov, ki jih država sprejema za uresničevanje temeljnih ekonomskih ciljev.

BDP – vsota vrednosti vseh končnih proizvodov in storitev, proizvedenih v določenem gospodarstvu v enem letu (velja geografsko načelo)

BNP – zajema vrednost končnih proizvodov in storitev, ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki v lasti slovenskih državljanov. Za izračun BNP ni pomembno kje se proizvodni dejavniki nahajajo. (nacionalno načelo)

Nominalni in realni BDP

- razlika med njima nastane, kadar se iz leta v leto spreminja splošna raven cen v gospodarstvu (inflacija, deflacija)
- nominalni je izražen v tekočih cenah za posamezno leto, vključuje inflacijo
- realni je izražen v stalnih cenah določenega leta

Deflator – indeks, ki omogoča preračun nominalnega BDP v realni BDP

Merjenje BDP

1. metoda izdatkov

$BDP = C$ (zasebna povpraševanja) + I (investments) + G (government) + NX (export-import)

2. metoda dodane vrednosti

- seštejemo dodane vrednosti vseh sektorjev v gospodarstvu
- dodano vrednost podjetja dobimo tako, da od prihodka podjetja odštejemo vrednost vseh proizvodnih dejavnikov, ki jih je podjetje kupilo od ostalih podjetij

3. metoda dohodkov

- seštejemo dohodke, ki so jih ustvarili proizvodni dejavniki v procesu proizvodnje, ter posredne davke

Agregatna ponudba AS – vsi končni proizvodi, ki so jih proizvajalci pripravljeni ponuditi na trgu

Agregatno povpraševanje AD – vsota povpraševanja vseh subjektov v gospodarstvu po BDP

Nezaposlenost

Zaposleni – tisti, ki opravljajo kakršnokoli plačano delo ne glede na to, ali trenutno delajo ali pa koristijo dopust, so na bolniški ali začasno ne delajo zaradi stavk.

- V Sloveniji tisti, ki so zaposleni za določen ali nedoločen čas in so registrirani na Zavodu za zaposlovanje kot zaposleni
- V tujini je pojem zaposlenosti širši, saj vključuje vse, ki delajo, ne glede na njihovo formalno prijavo

Nezaposleni – tisti, ki nimajo zaposlitve, vendar aktivno iščejo zaposlitev

- v Sloveniji so nezaposleni prijavljeni za Zavodu za zaposlovanje, tu je naša država strožja od ostalih, saj zahteva prijavo

Aktivno prebivalstvo = zaposleni + nezaposleni

Delovni kontigent

- moški od 15-65
- ženske od 15- 65

neaktivno prebivalstvo: šolajoča se mladina, upokojenci, gospodinje, dolgotrajno bolni ljudje, ki so nesposobni za delo, ljudje, ki ne marajo delati
stopnja nezaposelnosti:

$U = (\text{nezaposleni} / \text{aktivno prebivalstvo}) \times 100$

Vrste nezaposlenosti:

1. frikcijska – stalne menjave zaposlitve prebivalstva, selitve med različnimi mesti in regijami in s tem povezano iskanje zaposlitve, začasna nezaposlenost šolajoče se mladine, ki konča šolanje in išče službo, menjavanje zaposlitve zaradi težnje po spremembi delovnega okolja in podobno
2. strukturna – nastaja zaradi neenakosti med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili, zaradi gospodarskega razvoja, ko nekateri sektorji oziroma panoge hitro rastejo, druge pa nazadujejo
3. ciklična – nastaja zaradi gospodarskih ciklov ob stagnaciji gospodarstva, pojavlja se med vsemi kategorijami nezaposlenih, ne glede na vrsto dela
4. prikrita ali latentna – zaposleni, ki sicer imajo zaposlitev, vendar nič ne prispevajo k BDP (delo na črno), tisti, ki na delovnem mestu nič ne delajo

Inflacija

Inflacija – povečevanje splošne ravni cen

Deflacija – zniževanje splošne ravni cen

Merjenje inflacije:

- indeks cen na drobno RPI
- indeks cen na debelo
- indeks cen proizvajalcev
- indeks cen nekaterih panog
- indeks cen življenjskih potrebščin

stopnje inflacije:

- 2-4% - nizka
- pod 10% - zmerna
- nad 10% - galopirajoča
- nad 1000% - hiper

Inflacija povpraševanja – nastane zaradi povečanja katerekoli oblike agregatnega povpraševanja, kadar se gospodarstvo približuje polni zaposlenosti oziroma jo je že doseglo.

Stroškovna inflacija – pojavi se kadar prihaja do zmanjševanja agregatne ponudbe zaradi povečanja stroškov ob sorazmerno visoki nezaposlenosti in nizki stopnji izkoriščenosti zmogljivosti.

Dva indeksa:

- povprečni letni indeks cen
- indeks cen $\frac{dec_n}{dec_{n-1}}$

Ukrepi za zmanjšanje inflacije

Stabilizacijska politika – predstavlja ekonomsko politiko, vključuje različne vladne dokumente in programe za preprečevanje ali skrajševanje recesije in inflacije, strog nadzor cen in plač, fiksiranje deviznega tečaja, povečanje obrestnih mer.

Liberalizacija gospodarstva in ekonomika ponudbe – sistem ukrepov, ki zagovarja povečanje ponudbe

Zunanjetrgovinska politika – je možica ukrepov, ki jih država sprejema za reguliranje zunanje trgovine. Najpogostejša sredstva, ki jih pri tem uporablja so carine, necarinske oblike zaščite in devizni tečaj. Cilj zunanjetrgovinske politike je doseganje štirih osnovnih narodnogospodarskih ciljev: polne zaposlenosti, stabilnosti cen, zunanjega ravnovesja (uravnotežene plačilne bilance) in gospodarske rasti.

Teorija absolutnih prednosti – utemeljuje prednosti zunanjetrgovinske menjave z večjo produktivnostjo v proizvodnji določene vrste blaga.

Teorija primerjalnih prednosti – država lahko pridobi z mednarodno menjavo tudi če je produktivnejša od drugih držav v proizvodnji vseh vrst blaga.

Carine – najstarejša oblika omejevanja svetovne trgovine. Po svoji vsebini so davek, ki ga je potrebno plačati na uvoz blaga. Širše bi lahko carino opredelili kot znesek, ki ga lastnik blaga plača državi v nacionalni valuti, ko blago prečka državno mejo.

Prvotna funkcija carin je bila fiskalna – zbiranje prihodkov za državno blagajno.

Neposredni učinki carin:

- večja domača proizvodnja
- manjši uvoz
- večje domače cene
- nižja domača poraba

dodamo pa lahko še naslednje:

- povečanje proračunskih prihodkov
- povečanje domače zaposlenosti zaradi povečanja domače proizvodnje
- redistribucija dohodka od porabnikov do proizvajalcev, ker porabniki plačujejo višje cene
- relokacija virov (proizvodnih dejavnikov) iz drugih proizvodenj v proizvodnje s carinsko zaščitnimi proizvodi

Carine izboljšujejo pogoje menjave, zmanjšujejo brezposelnost, so uspešna zaščita novih perspektivnih panog v začetni razvojni fazi dokler ne dozori in se postavi na noge za spopad s svetovnimi tekmeci.

- nimamo lastne zunanjetrgovinske politike ampak politiko EU
- CURS carinski urad RS, organ v sestavi ministrstva za finance

Ko govorimo o carinski zaščiti, je nujno razlikovati med:

- uradnimi (zakon o carinski službi, carinski zakonik Evropske skupnosti, zakon o izvajanju carinskih predpisov Evropske skupnosti)
- doseženimi stopnjami uvoznih dajatev (kažejo stopnjo povprečne obremenitve uvoza z uvoznimi dajatvami in se izračunajo kot odstotek plačanih uvoznih dajatev v vrednosti carinske osnove)
- stopnjami nominalne zaščite (merijo vpliv zaščite na ceno proizvoda, pokažejo za koliko so obstoječi ukrepi zaščite dvignili ceno proizvajalcu)
- stopnjami efektivne zaščite

Necarinske oblike zaščite

- subvencije in povračilne dajatve
- količinske omejitve (kontingenti, lahko so vrednostni ali količinski)
- uvozna, izvozna dovoljena in prepovedi
- antidumpinški ukrepi (zaradi nenormalno nizke cene se uvede dodatna dajatve)
- prelevmani
- tehnične in upravne ovire v mednarodni trgovini
- samoomejitveni ukrepi pri izvozu
- udeležba države v trgovini (vladni nakupi, državni monopoli)
- carinski postopek in določanje carinske osnove
- necarinske dajatve pri uvozu
- ostali ukrepi, ki omejevalno vplivajo na zunanjetrgovinsko menjavo

Obdobja:

- MERCANTILIZEM
- LIBERALIZEM
- PROTEKCIONIZEM
- INTERVENCIONIZEM
- NEPROTEKCIONIZEM, LIBERALIZACIJA, GLOBALIZACIJA

Vrste carin

. po smeri gibanja blaga: uvozne, izvozne, tranzitne

. glede na način obračuna: vrednostne, količinske, kombinirane

Carinski zakonik ES: določa carinske predpise, sprejete na ravni EU, ki se uporabljajo v trgovini med članicami EU in tretjimi državami, izvaja se enotno na carinskem območju Skupnosti, razen če mednarodne konvencije, običajna praksa ali avtonomni ukrepi ne določajo drugače.

Carinski predpisi EU:

- carinski zakonik Skupnosti
- predpis, ki ureja izvajanje carinskega zakonika
- predpis, ki ureja statistično numeraturo ter skupno carinsko tarifo

- predpis, ki ureja ukrepe za prepoved sprostitev ponarejenega in piratskega blaga v prosti promet

TARIC – delovna carinska tarifa EU

Svetovna trgovinska organizacija – mednarodna organizacija s sedežem v Ženevi, ustanovljena leta 1995, naslednica GATT sporazuma, deluje v smeri odstranjevanja ovir v mednarodnem trgovanju, nadzira vrsto sporazumov, ki opredeljujejo pogoje trgovanja med državami članicami, Slovenija je članica od leta 1995, danes ima STO 153 držav članic.

Plačilna bilanca – zapis vseh transakcij prebivalcev (posamezniki, gospodinjstva, podjetja, banke, druge finančne institucije ter država sama s svojimi organi) neke države s tujino v obdobju enega leta.

Devizni tečaj – cena ene valute izražena v drugi

Direktna kotacija – vrednost enote tujega denarja, izražena s številom enot domačega denarja

Indirektna kotacija – vrednost enote domačega denarja, izražena s številom enot tujega denarja

Vrste deviznih tečajev: nominalni bilateralni, realni bilateralni, nominalni efektivni, realni efektivni

Devizne tečaje delimo na trdne ali fiksne ter drseče ali fleksibilne (prosto drseči, uravnavano drseči)

FIKSNI TEČAJ:

Devalvacija – uradno zmanjšanje vrednosti valute

Revalvacija – uradno povečanje vrednosti valute

DRSEČI TEČAJ

Depreciacija – tržno padanje vrednosti valute

Apreciacija – tržno naraščanje vrednosti valute

Teorije deviznega tečaja: teorija paritetne kupne moči, strukturna teorija deviznega tečaja, teorija plačilne bilance

Fiskalna politika – sistem ukrepov, s katerimi država vpliva na državne prihodke in izdatke, ti se zbirajo v državnem proračunu.

Funkcije fiskalne politike:

- alokacijska (država financira javne dobrine in druge storitve, ki jih ni mogoče zagotoviti tržno)
- prerazdelitvena (namen poskušanja zmanjšanja neenakosti)
- stabilizacijska (zmanjševanje cikličnih nihanj)
- razvojna (raziskave, razvoj, investiranje v infrastrukturo)

DAVČNI PRIHODKI:

Davki na dohodek in dobiček, prispevki za socialno varnost, davki na plačilno listo, premoženje, domači davki na blago in storitve, davki na mednarodno trgovino in transakcije.

NEDAVČNI PRIHODKI:

Prihodki od upravljanja z državnim in občinskim premoženjem, takse in pristojbine, ki predstavljajo plačilo za opravljanje storitev državnih organov, denarne kazni, ki jih plačujejo pravne in fizične osebe zaradi prestopkov in prekrškov.

KAPITALSKI PRIHODKI:

Prihodki od prodaje realnega premoženja (zgradb, opreme), nematerialnega premoženja (patentov, licenc, blagovnih znamk) ter zalog in blagovnih rezerv.

TRANSFERNI PRIHODKI:

Prihodki, ki jih institucija javnega financiranja prejema od drugih javnofinančnih institucij, 4 blagajne javnih financ RS (državni in občinski proračun, zpiz, zzzs)

TEKOČI ODHODKI:

Plače in drugi izdatki zaposlenim, prispevki delodajalcev za socialno varnost, izdatki za blago in storitve, plačila obresti za servisiranje domačega in tujega doga, sredstva rezerv.

TEKOČI TRANSFERI:

- Socialni transferi posameznikom in gospodinjstvom (štipendije, pokojnine, boleznine)
- Transferi neprofitnim organizacijam
- Transferi za financiranje nižjih ravni države (LS)
- Transferi javnim zavodom
- Transferi tujini
- Subvencije podjetjem, finančnim institucijam, zasebnikom

INVESTICIJSKI ODHODKI

Zajemajo vse odhodke, povezane z nakupom osnovnih sredstev, zemljišč, blagovnih rezerv in interventnih zalog ter investicijsko vzdrževanje osnovnih sredstev.

Denar in njegove funkcije:

- splošni menjalni posrednik
- merilec vrednosti
- zaklad ali hranilec vrednosti
- plačilno sredstvo
- svetovni denar